CONSTRUCŢII CU INFINITIVUL / CONJUNCTIVUL ÎN DIALECTELE ROMÂNEŞTI SUD-DUNĂRENE

MĂDĂLINA SPĂTARU-PRALEA

INTRODUCERE

În lucrarea de faţă ne propunem să realizăm un inventar al tiparelor sintactice în care apar infinitivul lung cu valoare verbală şi conjunctivul, în textele dialectale sud-dunărene. Suportul analizei îl constituie un corpus alcătuit din 300 de texte dialectale (câte o sută pentru fiecare dialect).

În cadrul dialectelor româneşti sud-dunărene, gradul de utilizare a infinitivului în raport cu conjunctivul este foarte diferit. Dacă în aromână şi în meglenoromână, funcţiile infinitivului au fost preluate, în marea majoritate a situaţiilor, de conjunctiv, în istroromână, infinitivul este încă activ, nefiind înlocuit aproape niciodată prin propoziţii subordonate (Sandfeld 1930: 179).

Şi în **aromână** şi în **meglenoromână**, infinitivul apare numai cu formă lungă, moştenită din latină, şi are următoarea structură morfematică: **radical** + **sufix** (specific fiecărei clase de verbe) + sufixul de infinitiv (*-re* în aromână şi *-ri* în meglenoromână)[1]. În **meglenoromână**, apare însă înregistrat şi infinitivul scurt, folosit cu valoare stilistică[2].

Conjunctivul care înlocuieşte infinitivul este alcătuit din marca *să* (< lat. *si*, acelaşi cu dr. *să*) cu realizările sale fonetice (*si*, *s-*, *z-*) şi verbul conjugat. În interiorul grupului, apar inserate cliticele pronominale şi adverbul de negaţie[3].

În **istroromână**, infinitivul apare numai cu formă scurtă (ca în dacoromână) şi, spre deosebire de infinitivul scurt dacoromân, el nu are marcă specifică. Cunoaşte, însă, şi formă lungă, substantivală[4].

[1] Pentru detalii, vezi Caragiu-Marioţeanu *et alii* 1977: 189, 208.
[2] Atanasov 1976: 138; 2002: 228.
[3] Caragiu-Marioţeanu *et alii* 1977: 225.
[4] *Ibidem*: 226.

FD, XXXI, Bucureşti, 2012, p. 197–204

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

I. CONSTRUCȚII CU INFINITIV ŞI CONJUNCTIV ÎN AROMÂNĂ ŞI MEGLENOROMÂNĂ

În **aromână** şi **meglenoromână**, infinitivul lung cu valoare verbală apare într-un număr limitat de situații, în locul lui fiind preferat conjunctivul.

1. CONSTRUCȚII CU INFINITIV ŞI CONJUNCTIV ÎN AROMÂNĂ

Infinitivul apare alături de conjunctiv în următoarele contexte sintactice: a) după verbe modale ca: *va*, *lipseaşte, trebuie*, după verbe care arată mişcarea ca *es*^{u} (a ieşi), *ńergu* (merg), *mi duc*^{u} (mă duc), y*in*^{u} (vânez) şi după *ună* cu valoare adverbială. Ilustrăm, în continuare, fiecare dintre cele trei contexte sintactice cu exemple preluate din corpus.

1.1. V_{modal} (*va*, *lipseaşte*, *trebuie*) + Infinitiv lung / Conjunctiv

(1) *Va scriare* ună carte a văsil'elui (Capidan 1932: 548)
(*Trebuie să scrii* o scrisoare împăratului)

(2) Cáplu di yumar nu *va láre*[5] (Papahagi 1963: 616)
(Capul unui măgar *nu trebuie să fie spălat / spălat*)

(3) *Lipseaşti mutrire* gine ca s-nu s-facă ma laiu (Capidan, *op.cit*: 548)
(*Trebuie să fie îngrijit* / *îngrijit* ca să nu ajungă mai rău)

După aceste verbe, în locul infinitivului lung apare conjunctivul.
(4) Aclo *va şi strid* dip aγalea (BA: 22 / 13)
(Acolo *trebuie să strigi* foarte încet)
(5) *Lipseaşti să*-ńi *daț* ună ńile de groşi (*Ibidem*: 38 / 7)
(Trebuie să-mi dați o mie de groşi)

În aromâna actuală din Dobrogea, alături de operatorii modali *va* şi *lipseaşti* mai apare înregistrat şi verbul *trebuie* pătruns din dacoromână. Acest verb apare combinat numai cu conjunctivul, ca în dacoromână.
(6) *Trebuia s-* ^{h}*íbâ ĉețățeán gréc*^{u} // (Saramandu 2005: 15 / 66)
(Trebuia să fie cetățean grec)

1.2. V de mişcare + Infinitiv lung / Conjunctiv

În acest caz, infinitivul, respectiv, conjunctivul are valoare finală.
(7) Nâse l' căftară s-easă *a priimnare* singure (*Ibidem*: 76 / 13)
(Ele îi cerură să iasă să se plimbe singure / la plimbare singure)

[5] B. D. Joseph (2009 / [1983]: 175) şi O. Tomić 2006: 559 susțin că verbul *láre* are valoare verbală în această situație, deşi T. Papahagi (1963: 616) îi atribuie valoare nominală.

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

(8) vru z-ducă *avinare* (*Ibidem*: 38 / 15)
(Vrea să meargă / să se ducă să vâneze)
(9) Că voi s-mi duc *avinare* (*Ibidem*: 77 / 52)
(Fiindcă vreau să merg să vânez)

Şi în acest caz, în locul infinitivului poate apărea conjunctivul.
(10) Ŋkiseá ca s-neágă s -l' a nveásta (Saramandu 2005: 35 / 322)
(Se pregătea să meargă să ia nevasta)
(11) γIn mírili (…) / (…) // s-anγrâpseáscâ tihe-a fĉórlui (*Ibidem*: 20 / 139)
(Vin ursitoarele şi scriu a treia seară; vin să scrie soarta băiatului)

În aromâna actuală, după verbele de mişcare nu apare înregistrat infinitivul lung cu valoare verbală, ci numai conjunctivul.
(12) Z vă spun cum mi isusíi // cára vínirâ *s*-mi *isuseáscâ* (*Ibidem*: 17)
(Să vă spun .... // veniră să mă ....)

1.3. *ună* + Infinitiv lung

(13) Feată *ună videari* ţe-l feaţe şi-l cădu tu inimă (BA)
(Fata cu o singură privire i-a căzut dragă)

2. CONSTRUCŢII ÎN CARE ESTE SELECTAT NUMAI CONJUNCTIVUL

Conjunctivul apare selectat în următoarele tipare sintactice: după verbele modale *pot*^{u} (a putea)[6] şi *voiu* (a vrea). Ilustrăm, prin exemple extrase din corpus, cele două contexte.

2.1. V $_{\text{modal}}$ *pot*^{u} + Conjunctiv

(14) *Po-s-o-aláş* … / *s-u ţâni* j' doáu ş-tréi luń (Saramandu *op. cit*.: 20 / 149)
(Poţi s-o laşi s-o ţii şi două şi trei luni)
(15) *puteá s- neág* ë -únă stămînî (*Ibidem*: 10 / 332)
(Putea să meargă şi o săptămână)
(16) Şi … *nu puteám* ta *s*-mi *scol*^{u} (*Ibidem*: 30 / 332)
(Şi nu mă puteam ridica / nu puteam să mă ridic).

2.2. V $_{\text{modal}}$ *voiu* + Conjunctiv

(17) Cára z *î vrei s*-le- *adár*^{i} cu caşu (*Ibidem*: 15 / 146)
(Dacă vrei să le faci cu brânză)

[6] Caragiu-Marioţeanu *et alii* 1977: 209.

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

3. CONSTRUCȚII CU INFINITIV ŞI CONJUNCTIV ÎN MEGLENOROMÂNĂ

În **meglenoromână**, aparițiile infinitivului lung cu valoare verbală se limitează la combinarea cu verbele modale *puteari* (a putea)[7] şi *țireari* sau *trăbuiri* (trebuie)[8] folosite cu valoare persoanală / impersonală. În locul infinitivului este întâlnit, de cele mai multe ori, conjunctivul. Ilustrăm, prin exemple, cele două tipare sintactice.

3.1. V $_{\text{modal}}$ *puteari* + Infinitiv / Conjunctiv

Redăm, în continuare, câteva exemple care ilustrează ocurența infinitivului, respectiv, a conjunctivului în raport cu verbul modal *puteari*.

(18) Eu *nu vă pot spúniri* cum júnşu uá. (Atanasov 2002: 274)
(Eu nu vă pot spune cum am ajuns aici)

(19) Si[9] *putea ărári* şi cu cal´ (*Ibidem*: 371)
(Se putea ara şi cu cal)

(20) Zidirea si fățeá ăn runcú tri *si poată treáțiri* focu prin răp. (*Ibidem*: 351)
(Zidul se făcea rar ca să poată trece focul printre pietre)

(21) Si *poate duțiri* (*Ibidem*: 355)
(Se poate duce)

(22) *s-* lă *poati dari* (*Ibidem*: 337)
(să-l poată da)

(23) díntru iăl *nu pot işíri* din cásă (*Ibidem*: 270)
(din cauza lui nu pot ieşi din casă).

Din punct de vedere sintactic, construcția *puteari* + *infinitiv* prezintă următoarele particularități:

- plasarea cliticelor propnominale personale de acuzativ / dativ (*lă*, *vă*) şi a celor reflexive (*si*) înaintea modalului *puteari*; marca de negație (*nu*) este plasată, de asemenea, înaintea operatorului modal *puteari*;
- folosirea modalului *puteari* cu **valoare personală**, ca în (18), (21)–(23), sau **impersonală** / reflexiv-impersonală, ca în (19);
- manifestarea controlului obligatoriu din partea regentului asupra subiectului infinitivului în cadrul grupului *Verb* + *Infinitiv* din (18); subiectul neexprimat al infinitivului este controlat de subiectul exprimat al verbului principal (*puteari*); cele două subiecte sunt coreferențiale, ceea ce atrage obligativitatea exprimării subiectului numai o singură dată[10].

[7] Th. Capidan (1925: 169, § 117) înregistrează un singur tipar sintactic în care poate fi actualizat infinitivul cu valoare verbală: „după verbul *puteari* precedat sau nu de o negațiune, urmează aproape întotdeauna infinitivul".

[8] Tiparul *țireari / trăbuiri* + *infinitiv lung* a fost înregistrat şi discutat în Atanasov 1976: 144–145; idem 2002: 229.

[9] În acest exemplu, *puteari* este folosit cu formă reflexiv-impersonală.

[10] Tiparul prezintă aceleaşi particularități sintactice cu cel din dacoromână. Să se compare cu: Eu_i nu vă pot (PRO) spune cum am ajuns aici.

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

Infinitivul lung poate fi înlocuit prin conjunctiv[11], fără însă a atrage modificări de natură semantică a frazei.

(24) *Nu puteám s- mi tăiéş* (Atanasov 2002: 394)
(Nu puteam să-mi ţin secretul)
(25) *Nu puot s-ou lăféscă* dirép (*Ibidem*: 399)
Nu pot să o [n.n. limba] vorbească)
(26) Díntru tíni *nu putúi si júngu* la timp (*Ibidem*: 270)
(Din cauza ta nu am ajuns la timp).

3.2. V $_{modal}$ *ţireari*[12] */ trăbuiri* + infinitiv / conjunctiv

Citǎm, în continuare, câteva exemple care ilustrează apariţia infinitivului, respectiv posibilitatea înlocuirii acestuia prin conjunctiv (29)–(31), după verbul modal *ţireari* / *trăbuiri*.

(27) *Ţeari săpari* via (Atanasov 1976: 145)
(Trebuie săpată via)
(28) *Ţeari miturari* arghea (*Ibidem*)
(Trebuie măturată curtea)
(29) *Ţeári să –lărăm* ágru (*Ibidem*: 273)
(Trebuie să arăm ogorul)
(30) Şi iăl *trubăia si mancă* lápti... (*Ibidem*: 353)
(Şi el trebuia să mănânce lapte)
(31) *Ţirea si áibă* mlăznicár cári s-li páscă cáprili... (*Ibidem*)
(Trebuia să aibă un păcurar care să le pască oile)

În urma analizei celor 100 de texte meglenoromâne, am identificat 12 situaţii în care după modalele *ţireari* şi *trăbuiri* apare selectat infinitivul şi 28 de contexte în care acesta este substituit prin conjunctiv. Folosirea preponderentă a conjunctivului, în raport cu infinitivul, apropie meglenoromâna de aromână (*v*. *supra* **1.1**.)

4. Construcţii în care apare selectat numai conjunctivul

4.1. V $_{modal}$ *vreari* + conjunctiv

După modalul *vreari* apare selectat numai conjunctivul.

(32) Cári *vreá să mănáŋcă*, si şadă la másă (Atanasov, *op. cit*.: 273)
(Care vrea să mânânce, se şadă la masă).

[11] El este introdus prin marca *se* (< lat. *si*, acelaşi cu dr. *să*) cu realizările sale condiţionate fonetic *si*, *să*, *sî*, *s-*, *z-*, *j* (Capidan 1925: 116; Caragiu-Marioţeanu *et alii* 1977: 188, Atanasov, *op. cit*.: 248–251, Tomić 2006: 541).

[12] Folosit cu valoare impersonală, verbul *ţireari* are valoarea semantică a verbului *trăbuiri*.

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

II. CONSTRUCȚII CU INFINITIV SCURT ÎN ISTROROMÂNĂ

În **istroromână**, infinitivul apare actualizat în următoarele contexte sintactice: a) după verbe modale ca *putę* (a putea) sau *treba* (trebuie) folosit impersonal; b) după verbul *vrę* (a vrea); c) după verbe cu operator copulativ *fi* (a fi) urmat de un substantiv sau un adjectiv; după verbe de mişcare ca *męre* (a merge) cu valoare finală[13]. Redăm, în continuare, fiecare dintre cele trei contexte sintactice cu exemple extrase din corpusul analizat.

1. V $_{modal}$ *putę* + infinitiv scurt

(33) Uåtez *nu puten męre* cåse. (Cantemir 1959: 5, *apud* Sârbu & Frățilă 1998: 27)
(Astăzi *nu putem merge* acasă)
(34) Şi *pótu púre* åbe bíčvi şi postolíțe (Sârbu & Frățilă, *op.cit*: 178)
(Şi *pot pune* ciorapi albi şi pantofiori)
(35) *N-a putut* pre pițore *stă* (Caragiu-Marioțeanu 1975: 207)
(*N-a putut sta* pe picioare)
(36) Nu *poc âmna* (Sârbu & Frățilă, *op. cit*.: 124)
(*Nu pot merge*)
(37) Şi de-atúnča víșe *nu pot mâncå*. (*Ibidem*: 95)
(Şi de atunci *nu pot mânca* mai mult)

În toate exemplele, subiectul verbului *a putea* este coreferențial cu subiectul infinitivului.

În primele 100 de texte din antologia Sârbu & Frățilă, am identificat 46 de situații în care verbul modal *putę* selectează infinitivul şi nicio situație în care acesta selectează conjunctivul.

2. V $_{modal}$ *treba* + Infinitiv scurt

(38) E şi ačęle *tréba učide*! (Sârbu & Frățilă, *op. cit*.: 87)
(Şi acelea trebuie să fie omorîte / omorâte!)

Şi în cazul verbului *treba*, am remarcat aceeaşi tendință. În cele 100 de texte analizate, am înregistrat situații în care apare numai infinitivul.

3. V$_{modal}$ *vrę, vol'i* + Infinitiv scurt:

Exemplele (49) şi (50) ilustrează tiparul în care verbul *a vrea* apare urmat de un infinitiv scurt.

(39) Ma *nu ni volés męre* (*Ibidem*: 176)
(Dar eu nici *nu vreau să merg*)
(40) Nu *m-å vrut* ničúr *luå* (*Ibidem*: 46)
(Nimeni *n-a vrut să mă ia* în gazdă)

[13] Caragiu-Marioțeanu *et. alii* 1977: 226.

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

În cele 100 de texte analizate, am identificat 35 de exemple în care după verbul *vrę* (a vrea) apare selectat infinitivul şi 10 situaţii după echivalentul său, *vol'i*. Astfel, istroromâna se deosebeşte de aromână (v. *Supra* **2.2**.) şi de meglenoromână (v. *Supra* **4.1**.), unde după verbe care exprimă dorinţa / voinţa apare numai conjunctivul.

4. $V_{\text{operator copulativ}}$ *a fi* + *substantiv* $_{\text{nume predicativ}}$ + Infinitiv scurt

(41) L´ei *a fost ruşire spure*. (Cantemir 1959: 92)
(I-a fost ruşine să spună)

Redăm printr-un exemplu şi ultimul tipar sintactic în care este actualizat infinitivul scurt.

5. V de mişcare + Infinitiv scurt

(42) Părvile... *a mes sluji*. (*Ibidem*: 127)
(Primul a mers să lucreze).

Concluzii. Folosirea extrem de limitată a infinitivului lung cu valoare verbală în aromână şi limitată în meglenoromână a fost explicată pe baza influenţei exercitate de limba greacă (în cazul aromânei) şi a limbilor greacă şi macedoneană, în cazul meglenoromânei (Atanasov 2002: 229).

Vitalitatea infinitivului din istroromână a fost explicată atât prin cauze interne ale sistemului limbii române, şi anume faptul că istroromâna s-a desprins de dacoromână relativ târziu, secolul al XIII-lea, cât şi prin influenţe externe exercitate de limbile croată şi italiană (Joseph 2009 [1983]: 177–178).

SURSE

Atanasov 2002 – Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
BA – *Basme aromâne*, Bucureşti, 1905.
Cantemir 1959 – Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Saramandu 2005 – Nicolae Saramandu, *Structura aromânei actuale. Graiurile din Dobrogea. Texte dialectale*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Sârbu & Frăţilă – Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.

BIBLIOGRAFIE

Atanasov 1976 – P. Atanasov, *Infinitivul meglenoromân*, în SCL, XXVII, nr. 2, p. 137–150.
Capidan 1932 – Th. Capidan, *Aromânii – Dialectul aromân: studiu lingvistic*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statutului, Impremeria Naţională.

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)

Caragiu-Marioţeanu 1975 – *Compendiu de dialectologie (nord şi sud-dunăreană)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Pedagogică.
Caragiu-Marioţeanu *et alii* 1977 – M. Caragiu-Marioţeanu, Ş. Giosu, L. Ionescu-Ruxăndoiu, R. Todoran, *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.
Joseph 2009 / [1983] – B.D. Joseph, *The Synchrony and Diachrony of the Balkan Infinitive. A study in areal, general, and historical linguistics*, Cambridge, Cambridge University Press.
Papahagi 1963 – Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân: general şi etimologic*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Tomić 2006 – O. Tomić, *Balkan Sprachbund Morpho-syntactic features*, Dordrecht, Springer.
Sandfeld 1930 / [1926]: – Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*, Paris: Champion [*Balkanofilologie*, Copenhaga, 1926].

CONSTRUCTIONS WITH INFINITIVE / SUBJUNCTIVE IN THE ROMANIAN DIALECTS FROM THE SOUTH OF THE DANUBE

ABSTRACT

In this article we try to examine the distribution of infinitive constructions in comparison with finite complement clauses romanian dialects (Aromanian, Megleno-romanian and Istro-romanian). The results of our analysis (based on a large corpus data, 300 of dialectal sample texts) indicate the fact that only the dialect of Romanian most removed from the Balkans, *i.e*. Istroromanian, has the infinitive to a wide extent, and that the infinitive is absent from Central Balkan Romanian, *i.e*. Aromanian and Meglenoromanian. These observations confirm the traditional view concerning the loss of the infinitive as a Balkan feature.

Universitatea din Bucureşti
Facultatea de Litere

BDD-A15320 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 19:06:57 UTC)